

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-82-164>

УДК 631.147:338.43:502.131.1

ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

ORGANIC PRODUCTION AS AN INSTRUMENT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINE'S AGRARIAN ECONOMY UNDER CRISIS CONDITIONS

Фротер Оксана Сергіївнакандидат економічних наук, доцент,
Уманський національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6770-9618>**Ревуцька Алла Олександрівна**кандидат економічних наук, доцент,
Уманський національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3959-2739>**Froter Oksana, Revutska Alla**

Uman National University

У статті досліджено роль органічного виробництва як інструменту сталого розвитку аграрної економіки України в кризових умовах, зумовлених повномасштабними військовими діями та процесами євроінтеграції. Обґрунтовано актуальність екологізації агровиробництва в контексті реалізації Європейського зеленого курсу та післявоєнного відновлення економіки. Проаналізовано динаміку розвитку органічного сектору, зокрема зміни площ сертифікованих органічних угідь, структуру галузі з домінуванням зернових та олійних культур, а також економічну ефективність органічного агробізнесу, що характеризується високим рівнем прибутковості. Визначено інвестиційну привабливість органічних проєктів, ключові обмеження їх реалізації в умовах війни та сформульовано стратегічні напрями подальшого розвитку органічного виробництва з метою зміцнення стійкості аграрної економіки України.

Ключові слова: органічне виробництво, сталий розвиток, аграрна економіка, кризові умови, військові ризики, євроінтеграція, економічна ефективність, інвестиційна привабливість.

The article examines organic production as a tool for sustainable development of Ukraine's agrarian economy under crisis conditions caused by full-scale military actions and European integration processes. The relevance of the research is determined by the increasing importance of agricultural environmentalization in the context of the European Green Deal and the tasks related to post-crisis economic recovery. The purpose of the study is the theoretical and empirical substantiation of the role of organic agricultural production in strengthening the sustainability and competitiveness of the agrarian sector under wartime conditions. The methodological framework of the research is based on the use of systemic and structural analysis, statistical methods, comparative assessment and generalization of empirical data, which made it possible to analyze the dynamics of the organic sector, the production structure and economic performance indicators. The results of the study show that despite crisis challenges, organic agriculture in Ukraine demonstrates adaptive capacity and maintains economic viability. The analysis confirms the growth and preservation of certified organic farmland, the structural dominance of grain and oilseed crops in the organic production profile, and high levels of economic efficiency. The profitability of organic agribusiness remains consistently high, significantly exceeding the average performance of conventional agricultural production and determining the strong investment attractiveness of the organic sector. Special attention is paid to identifying key constraints on the development of organic production in crisis conditions, including increased operating costs, certification barriers, logistical disruptions and wartime risks. At the same time, organic production is considered a strategic instrument for reducing dependence on imported inputs, restoring soil fertility and ensuring access to premium markets. The practical value of the research lies in the formulation of strategic directions for the further development of organic agricultural production in Ukraine, including the expansion of processing capacities, stimulation of the domestic market and strengthening of state support mechanisms in accordance with European Union policies.

Keywords: organic production, sustainable development, agrarian economy, crisis conditions, European integration, economic efficiency, investment attractiveness.

Постановка проблеми. Повномасштабна війна істотно змінила параметри функціонування аграрного сектору України, оскільки частина земель опинилася під окупацією або в зоні бойових дій, зросли масштаби мінування, посилилися ризики забруднення ґрунтів і вод, ускладнилася логістика та подорожчали енергоносії й імпорتنі матеріально-технічні ресурси.

У цих умовах важливого значення набуває екологізація агровиробництва, адже зменшення залежності від синтетичних агрохімікатів, розширення біологічних практик, диверсифікація сівозмін та підвищення відновлюваності агроєкосистем прямо корелюють зі зниженням виробничих ризиків і стабілізацією витрат.

Водночас євроінтеграційний вектор розвитку та синхронізація політик із Європейським зеленим курсом підсилюють роль органічного виробництва як інструменту досягнення цілей зі скорочення пестицидного й азотного навантаження, відновлення ґрунтів і підтримки біорізноманіття. Зважаючи на це, органічний сегмент доцільно розглядати як структурний елемент повоєнної модернізації агропродовольчої системи України.

Враховуючи викладене, дослідження ролі органічного агровиробництва в умовах воєнних і трансформаційних викликів є актуальним та має важливе теоретичне й практичне значення для формування стратегій сталого розвитку аграрної економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика розвитку органічного виробництва в Україні активно досліджується вітчизняними науковцями у контексті екологізації аграрного сектору, сталого розвитку та євроінтеграційних процесів. Виділяються тематичні напрацювання із вказаної науково-практичної проблеми таких авторів як: О. В. Аверчев, І. М. Беженар, І. Д. Білокінна, О. Г. Жуйков, В. В. Лабезник, О. М. Корогод, Ю. О. Нестерчук, М. П. Нікітенко, В. П. Резніченко, О. Г. Шпикуляк та інших. У наукових працях зазначених науковців розглядаються економічні, інституційні й екологічні аспекти формування і функціонування органічного сектору.

Зокрема, у дослідженнях О. Г. Жуйкова і О. В. Аверчева здійснено комплексний аналіз аграрного органічного ринку України, визначено його сучасний стан і перспективи розвитку в умовах трансформації аграрної економіки [1].

О. В. Аверчев та М. П. Нікітенко досліджують тенденції зміни органічних угідь та обґрунтовують вплив економічних чинників на стабільність і розвиток органічного виробництва [2].

Питання екологоорієнтованого розвитку аграрних підприємств, зокрема органічного спрямування, висвітлено у наукових працях Ю. О. Нестерчук та В. І. Голубенка [3].

Інвестиційні та інноваційні аспекти органічного агровиробництва досліджено у працях В. В. Лазебник, яка обґрунтовує високу інвестиційну привабливість органічного сектору [5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас, попри значний обсяг наукових напрацювань у сфері розвитку органічного виробництва, окремі аспекти функціонування цього сектору в умовах системних кризових викликів залишаються недостатньо вивченими. Насамперед це стосується оцінки впливу повномасштабних воєнних дій на ресурсне забезпечення органічного агровиробництва, змін параметрів його економічної ефективності та інвестиційної привабливості в умовах підвищених ризиків.

Недостатньо опрацьованими залишаються аспекти адаптації агробізнесу до збоїв у логістичних ланцюгах, трансформації експортної орієнтації та скорочення внутрішнього попиту, а також оцінка їх впливу на довгострокову економічну стійкість органічного виробництва. Додаткового вивчення потребують комплексні підходи до аналізу взаємозв'язку між екологічними перевагами органічного виробництва та його економічною результативністю в умовах післявоєнного відновлення аграрної економіки.

Крім того, у наукових дослідженнях фрагментарно висвітлюються стратегічні напрями розвитку органічного виробництва з урахуванням вимог Європейського зеленого курсу, зокрема питання розширення переробки, розвитку внутрішнього ринку та вдосконалення механізмів державної підтримки. Відсутність цілісного підходу до інтеграції економічних, інституційних та екологічних чинників розвитку органічного сектору зумовлює потребу в подальших дослідженнях його ролі як інструменту сталого розвитку аграрної економіки України в кризових умовах.

Формулювання цілей статті. Метою статті є обґрунтування ролі органічного виробництва як інструменту сталого розвитку аграрної економіки України в умовах систем-

них кризових викликів, зумовлених воєнними ризиками та євроінтеграційними процесами, а також визначення стратегічних напрямів його подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наразі розвиток органічного виробництва є не лише відповіддю на глобальні екологічні виклики, а й стратегічним пріоритетом для забезпечення продовольчої безпеки та сталого розвитку аграрного сектору. В умовах посилення кліматичних змін та зростання вимог споживачів до якості продуктів харчування, перехід до органічних методів господарювання стає ключовим інструментом підвищення конкурентоспроможності національного агробізнесу на міжнародній арені. Для України цей напрям набуває особливого значення як шлях до інтеграції у європейський продовольчий простір у межах реалізації Європейського зеленого курсу.

Протягом останніх років органічний сектор аграрної економіки України зазнав суттєвих перетворень, зумовлених поєднанням воєнних, інституційних та ринкових чинників [9].

Дослідження динаміки площ сертифікованих угідь упродовж 2019-2024 рр. підтверджує циклічність розвитку сектору, адже періоди інтенсивного зростання змінилися вимушеною рецесією, зумовленою деструктивним

впливом повномасштабних воєнних дій (рис. 1).

Зокрема, у докризовий період (2019-2021 рр.) площі земель, сертифікованих для органічного виробництва, демонстрували тенденцію до зростання, що було обумовлено активізацією експортного попиту, удосконаленням нормативно-правового регулювання та підвищенням інституційної спроможності органічного ринку. Водночас, у 2022 р. відбулося різке скорочення органічних угідь унаслідок тимчасової окупації частини територій, мінування сільськогосподарських земель та порушення логістичних ланцюгів.

У 2023-2024 рр. спостерігається поступове відновлення органічного сектору, що свідчить про його адаптивність та інституційну стійкість. Попри втрату частини земельного фонду, органічне виробництво зберігає позиції в структурі аграрної економіки, демонструючи здатність до релокації виробництв і переорієнтації експортних потоків [6, с. 136].

Результати проведених досліджень свідчать, що органічний сектор зберігає потенціал відновлення, а коливання площ мають радше ситуативний, ніж системний характер.

Структура органічного агровиробництва в Україні формується під впливом природно-кліматичних умов, експортної спеціалізації та попиту з боку міжнародних ринків. У структурі

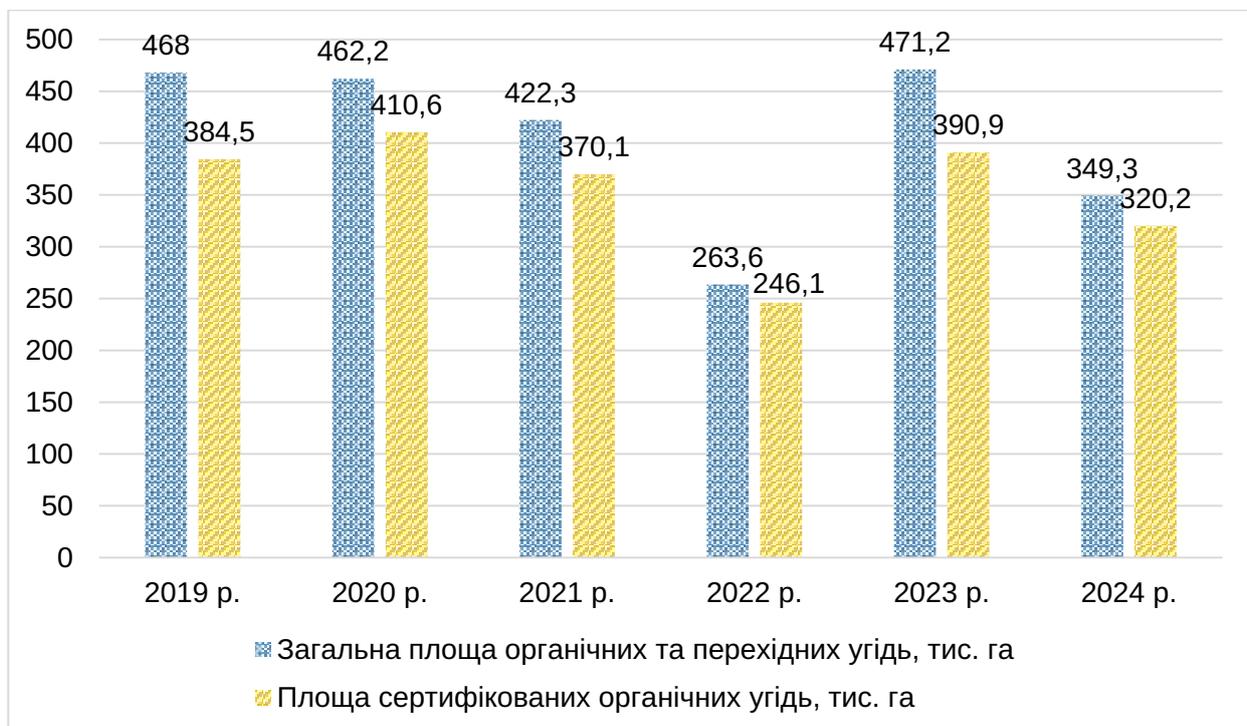

Рис. 1. Динаміка площ органічних угідь в Україні у 2019-2024 рр.

Джерело: сформовано автором на основі [7; 9]

органічного агровиробництва переважають зернові, олійні та бобові культури, які формують основну частину площ сертифікованих органічних посівів і визначають виробничу спеціалізацію галузі [1, с. 60; 4].

Переважаання зернових та олійних культур зумовлене їх високою експортною ліквідністю, стандартизованістю та відносною простотою інтеграції в міжнародні ланцюги постачання. Водночас така структура зберігає сировинний характер експорту, що обмежує формування доданої вартості всередині країни [3].

В умовах системних кризових викликів особливого значення набуває розвиток нішевих напрямів органічного агровиробництва, зокрема виробництва органічних ягід, лікарських рослин, продуктів бджільництва та горіхів.

Формування високого рівня прибутковості нішевих органічних напрямів зумовлюється поєднанням коротшого інвестиційного горизонту, підвищеної маржинальності та відносно меншої частки логістичних витрат у структурі собівартості продукції порівняно з масовими сировинними культурами [5]. Вказані характеристики роблять нішеві органічні виробництва більш адаптивними до умов воєнних ризиків і логістичних обмежень, а також підвищують їхню інвестиційну привабливість для малих і середніх господарств. У цьому контексті розвиток нішевої органічної продукції може розглядатися як дієвий інструмент інклюзивного розвитку сільських територій та відновлення економічної активності суб'єктів аграрного бізнесу, що зазнали найбільших втрат унаслідок війни [4].

Отже, для переходу від моделі постачальника органічної сировини до моделі експортера органічної продукції з вищою доданою вартістю необхідними є цільові інвестиції у розвиток переробки (виробництво органічних круп, борошна, олій високого ступеня очищення, протеїнових концентратів, заморожених ягід і фруктових пюре), а також у стандартизацію якості та бренд-комунікацію [10]. Реалізація вказаних напрямів сприятиме зниженню чутливості органічного сектору до логістичних шоків і підвищенню його загальної економічної ефективності.

Економічна ефективність органічного агровиробництва формується не виключно за рахунок цінової премії на органічну продукцію, а як наслідок взаємодії ринкових, інституційних і ресурсних чинників.

Узагальнення емпіричних даних за 2019-2023 рр. свідчить, що середній рівень

рентабельності органічного рослинництва перебував на високому рівні, у окремі роки перевищуючи його середньогалузеві значення [2, с. 20]. Показники 2024 р. підтверджують збереження високої прибутковості насамперед для виробників, інтегрованих у стабільні експортні ланцюги та контрактні системи збуту.

Водночас умови воєнного часу істотно посилюють витратний тиск на органічні підприємства, зокрема за рахунок зростання витрат на сертифікацію й аудит, лабораторний контроль, доробку та зберігання продукції, забезпечення енергетичної автономності, а також заходів з безпеки землекористування. За таких умов у середньостроковій перспективі (2026-2030 рр.) інвестиційна привабливість проєктів у сфері органічного виробництва дедалі більше визначатиметься доступом до довгострокових фінансових ресурсів, ефективністю механізмів страхування воєнних ризиків і стабільністю контрактних відносин у системі збуту [5].

Аналітичні дані за 2024 р. вказують на експортне відновлення органічного сектору. Загальний імпорт органічних агропродовольчих продуктів до ЄС зріс з 2,48 млн т у 2023 р. до 2,64 млн т у 2024 р. (+6,4%) [8].

Як видно з рис. 2, Україна істотно посилсила свої позиції, адже обсяг імпорту органічної продукції з України до ЄС становив 203,9 тис. т, що на 17,4% більше, ніж у 2023 р., а частка України в органічному імпорті ЄС досягла 7,7%.

Загальний експорт органічної продукції з України у 2024 р. оцінюється на рівні 243 тис. т на суму 141 млн дол. США, при цьому 93% продажів припало на європейський ринок. Вказані показники свідчать, що органічний сектор не лише адаптувався до кризових умов, а й став важливим чинником валютної стійкості аграрної економіки у воєнний період.

Комплексний аналіз динаміки, структурних параметрів та економічних результатів розвитку органічного сектору аграрної економіки України у 2019-2024 рр. свідчить про те, що подальше функціонування галузі в межах переважно сировинної експортної моделі є обмеженим з позицій довгострокової стійкості та відтворювального розвитку. Вичерпання потенціалу кількісного нарощування експорту органічної сировини актуалізує необхідність стратегічної переорієнтації органічного виробництва на якісну модель зростання, засновану на формуванні внутрішніх лан-

Рис. 2. Динаміка експорту органічної продукції з України до ЄС та частка України в імпорті органічної продукції ЄС у 2023-2024 рр.

Джерело: сформовано автором на основі [7-9]

цюгів доданої вартості, розвитку переробної інфраструктури та підвищенні технологічного рівня аграрного виробництва [10].

Ключового значення набуває розширення потужностей із доробки, зберігання та переробки органічної продукції, розвиток холодових і логістичних ланцюгів, удосконалення систем лабораторного контролю та цифрового моніторингу, що є критично важливими елементами підвищення конкурентоспроможності органічного сектору на внутрішньому й зовнішніх ринках. Крім того, зростає роль внутрішнього ринку як інструменту зниження експортної та логістичної вразливості органічного виробництва, що зумовлює необхідність розвитку сучасних каналів збуту, стандартизації якості та маркування, а також використання механізмів публічних закупівель для формування стабільного та прогнозованого попиту.

Реалізація зазначених стратегічних орієнтирів потребує цілеспрямованої державної підтримки, інституційно та нормативно узгодженої з політикою Європейського Союзу, зокрема через механізми співфінансування перехідного періоду до органічного виробництва, розвиток систем дорадництва, забезпечення розмінування сільськогосподарських земель, а також впровадження інструментів страхування та гарантування воєнних ризиків [6, с. 138].

Отже, органічне виробництво доцільно розглядати не лише як екоорієнтований сегмент аграрної економіки, а як стратегічний інструмент сталого та інклюзивного відновлення, здатний забезпечити поєднання екологічних цілей, підвищення експортної конкурентоспроможності та формування довгострокової економічної результативності аграрного сектору України в умовах системних структурних трансформацій.

Висновки. В умовах воєнних і трансформаційних викликів органічне виробництво є важливим інструментом сталого розвитку аграрної економіки України та її післявоєнного відновлення. Втрата частини земельних ресурсів, логістичні обмеження та зростання виробничих ризиків не призвели до системної деградації органічного сектору, який зберігає адаптивність і потенціал відновлення, тоді як коливання площ органічних угідь носять переважно тимчасовий характер.

Домінування зернових, олійних і бобових культур у структурі органічного виробництва забезпечує експортну стійкість галузі, однак водночас закріплює сировинну модель розвитку, що стримує формування доданої вартості всередині країни. У зв'язку з цим актуалізується потреба стратегічної переорієнтації органічного сектору на розвиток переробки, інфраструктури зберігання та внутрішнього

ринку, а також на підтримку нішевих напрямів органічного виробництва, що характеризуються вищою прибутковістю та меншою логістичною вразливістю.

Економічна ефективність органічного агро-виробництва формується під впливом поєднання ринкових, інституційних і ресурсних чинників та залишається високою для виробників, інтегрованих у стабільні експортні й контрактні ланцюги. Водночас у середньостроковій перспективі інвестиційна привабливість органічних проєктів дедалі більше

визначатиметься доступом до довгострокового фінансування, наявністю механізмів страхування воєнних ризиків і цілеспрямованою державною підтримкою, узгодженою з політикою Європейського зеленого курсу.

Практичне значення дослідження полягає в можливості використання отриманих результатів у процесі формування стратегій розвитку органічного виробництва та вдосконалення механізмів державного регулювання аграрної економіки України в умовах післявоєнного відновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Жуйков О. Г., Аверчев О. В. Вітчизняний аграрний органічний ринок: актуальний стан і перспективи розвитку за сучасних трансформаційних процесів. *Таврійський науковий вісник*. 2024. № 138. С. 55-64. URL: https://tnv-agro.ksauniv.ks.ua/archives/138_2024/9.pdf.
2. Аверчев О. В., Нікітенко М. П. Органічне виробництво в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Таврійський науковий вісник*. 2024. № 136. С. 12-22. DOI: <https://doi.org/10.32782/2226-0099.2024.136.1.2>.
3. Нестерчук Ю. О., Голубенко В. І. Розвиток екологоорієнтованого виробництва підприємств аграрного сектору. *Економічний простір*. 2024. № 195. С. 177-181. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.195.177-181>.
4. Шпикуняк О. Г., Беженар І. М., Білокінна І. Д. Сучасні тенденції розвитку органічного виробництва в аграрному секторі і фермерських господарствах. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. № 8. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-8-04-04>.
5. Лазебник В. В. Інвестиції та інновації в органічному виробництві: можливості та виклики для агропродовольчого сектору України. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 77. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-77-82>
6. Резніченко В. П., Коломієць Л. В., Стефанюк С. В. Органічне сільське господарство: виклики та перспективи розвитку. *Аграрні інновації*. 2024. № 23. С. 134-139. DOI: <https://doi.org/10.32848/agr.ar.innov.2024.23.20>.
7. Organics International. The World of Organic Agriculture: Statistics and Emerging Trends 2024. Bonn : IFOAM, 2024. URL: <https://www.ifoam.bio> (дата звернення: 12.01.2026).
8. Organic agriculture worldwide: current statistics and future perspectives. Frick : Research Institute of Organic Agriculture, 2024. URL: <https://www.fibl.org> (дата звернення: 12.01.2026).
9. Інфографіка органічного сектору України. *OrganicInfo.ua*. URL: <https://organicinfo.ua/infographics/> (дата звернення: 12.01.2026).
10. Корогод О. М. Стратегії розвитку органічного ринку в Україні: шляхи збільшення виробництва та зміцнення позицій на міжнародному ринку. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-114>.

REFERENCES:

1. Zhuikov, O. H., & Averchev, O. V. (2024). Vitchyznianiy ahrarniy orhanichnyi rynek: aktualnyi stan i perspektyvy rozvytku za suchasnykh transformatsiynykh protsesiv [Domestic agricultural organic market: current state and development prospects under modern transformational processes]. *Tavriiskiyi naukovyi visnyk*, 138, 55-64. Retrieved from: https://tnv-agro.ksauniv.ks.ua/archives/138_2024/9.pdf. (in Ukrainian)
2. Averchev, O. V., & Nikitenko, M. P. (2024). Orhanichne vyrobnytstvo v Ukraini: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku [Organic production in Ukraine: current state and development prospects]. *Tavriiskiyi naukovyi visnyk*, 136(1), 12-22. DOI: <https://doi.org/10.32782/2226-0099.2024.136.1.2>. (in Ukrainian)
3. Nesterchuk, Yu. O., & Holubenko, V. I. (2024). Rozvytok ekolohorіientovanoho vyrobnytstva pidpriemstv ahrarnoho sektoru [Development of ecological-oriented production of agricultural enterprises]. *Ekonomichnyi prostir*, 195, 177-181. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.195.177-181>. (in Ukrainian)
4. Shpykuliak, O. H., Bezhenar, I. M., & Bilokinna, I. D. (2023). Suchasni tendentsii rozvytku orhanichnoho vyrobnytstva v ahrarnomu sektori i fermerskykh hospodarstvakh [Current trends in the development of organic production in the agricultural sector and farms]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Seriya: ekonomika ta upravlinnia*, 8. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-8-04-04>. (in Ukrainian)

5. Lazebnyk, V. V. (2025). Investytsii ta innovatsii v orhanichnomu vyrobnytstvi: mozhlyvosti ta vyklyky dlia ahroprodovolchoho sektoru Ukrainy [Investments and innovations in organic production: opportunities and challenges for the agri-food sector of Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 77. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-77-82>. (in Ukrainian)
6. Reznichenko, V. P., Kolomiets, L. V., & Stefaniuk, S. V. (2024). Orhanichne silske hospodarstvo: vyklyky ta perspektyvy rozvytku [Organic agriculture: challenges and development prospects]. *Ahrarni innovatsii*, 23, 134-139. DOI: <https://doi.org/10.32848/agrar.innov.2024.23.20>. (in Ukrainian)
7. Organics International. (2024). *The World of Organic Agriculture: Statistics and Emerging Trends 2024*. Bonn: IFOAM. Retrieved from: <https://www.ifoam.bio> (accessed January 12, 2026). (in English)
8. Organic agriculture worldwide: current statistics and future perspectives. (2024). Frick: Research Institute of Organic Agriculture. Retrieved from: <https://www.fibl.org> (accessed January 12, 2026). (in English)
9. Infografika orhanichnoho sektoru Ukrainy [Infographics of the organic sector of Ukraine]. (2026). OrganicInfo.ua. Retrieved from: <https://organicinfo.ua/infographics/> (accessed January 12, 2026). (in Ukrainian)
10. Korohod, O. M. (2024). Stratehii rozvytku orhanichnoho rynku v Ukraini: shliakhy zbilshennia vyrobnytstva ta zmitsnennia pozytsii na mizhnarodnomu rynku [Strategies for the development of the organic market in Ukraine: ways to increase production and strengthen positions in the international market]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-114>. (in Ukrainian)

Дата надходження статті: 04.12.2025

Дата прийняття статті: 15.12.2025

Дата публікації статті: 29.12.2025